

МОРОЗ Ю. А.,
orcid.org/0000-0003-3873-9751
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
та процесу
(Державний податковий університет)

УДК 342.5 346.6
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.49>

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

У статті здійснено комплексний аналіз стану та сучасних тенденцій кримінальних правопорушень у сфері оподаткування в Україні. На основі узагальнення чинного кримінального законодавства, офіційних статистичних даних та актуальних наукових досліджень визначено особливості правової природи кримінальних правопорушень, передбачених ст. 212 Кримінального кодексу України, а також інших пов'язаних складів кримінальних правопорушень, що здійснюються у сфері справляння податків і зборів.

Значну увагу приділено проблемі високого рівня латентності податкових кримінальних правопорушень, зумовленої складністю виявлення та доведення таких правопорушень, а також обмеженими можливостями правоохоронних органів щодо аналітичного супроводу фінансово-економічних розслідувань. Розкрито ключові чинники, що обумовлюють зростання криміногенної активності у сфері оподаткування: економічна нестабільність, тінізація ринку, недосконалість податкової політики, недостатній рівень цифровізації контролюючих органів, а також недоліки кримінально-правового регулювання відповідальності за ухилення від сплати податків.

Окреслено, що кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері оподаткування становить особливу науково-практичну категорію, яка включає кількісні та якісні показники, детермінанти та характеристики особи-злочинця щодо кримінальних правопорушень пов'язаних зі встановленим нормативно-правовим порядком справляння податків і зборів й виступає інструментом наукового аналізу, який забезпечує моніторинг податкової сфери; нейтралізацію, мінімізацію, послаблення негативного впливу криміногенних чинників й соціальних наслідків їх поширення для фінансової системи держави; розробку й прийняття уповноваженими суб'єктами правових і регуляторних рішень на різних кримінологічних рівнях запобігання.

Ключові слова: стан та тенденції, кримінальні правопорушення, кримінологічна характеристика, оподаткування, податки, податкові правопорушення, економічна злочинність, податкова система, бюджет.

Moroz Yu. A. Status and trends of criminal offences in the sphere of taxation

The article provides a comprehensive analysis of the status and current trends of criminal offenses in the sphere of taxation in Ukraine. Based on a generalization of the current criminal legislation, official statistical data and current scientific research, the features of the legal nature of criminal offenses provided for in Article 212 of the Criminal Code of Ukraine, as well as other related criminal offenses committed in the sphere of tax and fee collection, are determined.

Considerable attention is paid to the problem of the high level of latency of tax criminal offenses, due to the complexity of detecting and proving such offenses, as well as the limited capabilities of law enforcement agencies to analytically support financial and economic investigations. The key factors that determine the growth of criminogenic activity in the field of taxation are revealed: economic instability, shadowing of the market, imperfection of tax policy, insufficient level of digitalization of regulatory authorities, as well as shortcomings of criminal law regulation of liability for tax evasion.

It is outlined that the criminological characteristics of criminal offenses in the field of taxation constitute a special scientific and practical category, which includes quantitative and qualitative indicators, determinants and characteristics of the criminal person in relation to criminal offenses related to the established regulatory and legal procedure for collecting taxes and fees and acts as a tool of scientific analysis that ensures monitoring of the tax sphere; neutralization, minimization, weakening of the negative impact of criminogenic factors and the social consequences of their spread for the financial system of the state; development and adoption by authorized entities of legal and regulatory decisions at various criminological levels of prevention.

Key words: *state and trends, criminal offenses, criminological characteristics, taxation, taxes, tax offenses, economic crime, tax system, budget.*

Постановка проблеми. Система оподаткування України виконує фундаментальну роль у забезпеченні економічної, соціальної та оборонної стабільності держави. Проте саме ця сфера залишається однією з найбільш уразливих до криміногенного впливу. Ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів спричиняє значні втрати державного бюджету, підриває фінансову безпеку та створює нерівні умови для суб'єктів господарювання.

Незважаючи на наявність розвиненої нормативної бази, практика виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування характеризується низкою системних проблем: високим рівнем латентності, зумовленим складністю виявлення економічних схем та використанням новітніх цифрових інструментів; недосконалістю кримінально-правового регулювання, зокрема нечіткістю ознак складу злочину, передбаченого ст. 212 КК України; складністю доказування умислу на ухилення, що потребує комплексних фінансово-економічних експертиз; обмеженою ефективністю роботи правоохоронних органів, пов'язаною з недостатнім рівнем координації та аналітичних можливостей; поширенням транснаціональних схем, спрямованих на виведення доходів з-під української юрисдикції.

У сучасних умовах, коли держава перебуває під тиском воєнних та економічних викликів, ефективність протидії податковим кримінальним правопорушенням набуває особливої актуальності. Виявлення реальних тенденцій і закономірностей у сфері податкової злочинності є необхідною передумовою для формування дієвих механізмів її попередження та мінімізації збитків держави. Отже, проблема дослідження полягає у визначенні реального стану, специфіки та динаміки кримінальних правопорушень у сфері оподаткування, виявленні ключових чинників їх поширення та формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правового та кримінологічного забезпечення протидії таким правопорушенням.

Мета дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз стану, динаміки та сучасних тенденцій кримінальних правопорушень у сфері оподаткування в Україні, а також виявлення чинників їх поширення й визначення напрямів удосконалення кримінально-правових, організаційних та кримінологічних механізмів протидії таким правопорушенням.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання теоретичного обґрунтування дослідження стану та тенденцій кримінальних правопорушень у сфері оподаткування висвітлено у працях таких науковців, як: С.О. Баранов,

В.М. Бесчастний, В.М. Геєць, Б.М. Головкін, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, О.В. Клименко, В.В. Лисенко, Є.А. Старинець, Д.М. Тичина, Т.Л. Томнюк та інші.

Виклад основного матеріалу. Кримінологія як міждисциплінарна юридична наука характеризується інтеграцією методів правових, соціологічних, психологічних, економічних і статистичних досліджень, що забезпечує комплексне пізнання злочинності як складного соціально-правового феномену. Її методологічна основа передбачає поєднання емпіричного аналізу злочинної поведінки з теоретичним осмисленням причин, умов і закономірностей її прояву. Такий підхід дозволяє не лише описувати й пояснювати злочинність, а й розробляти науково обґрунтовані моделі прогнозування її динаміки та системи запобіжних заходів, спрямованих на зниження рівня криміналізації суспільства.

У сучасній науковій традиції загально визнаним є положення, що кримінологічна характеристика – це систематизована сукупність науково обґрунтованих відомостей про стан, структуру, динаміку та закономірності злочинності, а також про її соціально-психологічні детермінанти, типові способи вчинення кримінальних правопорушень, мотиваційні установки правопорушників і персональні особливості суб'єктів злочину. За визначенням О.М. Джужі, кримінологічна характеристика становить комплекс емпіричних і теоретичних даних, що дозволяють ефективно організувати систему запобігання й протидії злочинності, забезпечуючи її наукове прогнозування та адаптацію до соціальних трансформацій [1, с. 154–155].

На думку Д.М. Тичини, зміст кримінологічної характеристики розкривається через визначення системи ознак, які у взаємозв'язку формують її структуру. До таких ознак належать: кримінологічно значущі властивості правопорушення (об'єкт, предмет, спосіб, мотив, наслідки); дані, що комплексно пояснюють кримінологічну ситуацію, у якій відбувається вчинення певного типу злочинів; характеристики діяльності щодо їх запобігання, які зумовлюють ефективність превентивних механізмів. Така систематизація дозволяє розглядати кримінологічну характеристику як структурно-функціональну модель, що поєднує дескриптивний, пояснювальний і прогностичний компоненти [2, с. 107–108].

Створення ефективної системи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері оподаткування в Україні є неможливим без глибокого кримінологічного аналізу та використання достовірних емпіричних даних про їх сучасний стан, тенденції й закономірності розвитку. Такий аналітичний базис має подвійне значення – теоретичне, оскільки формує наукове підґрунтя для розуміння детермінацій злочинної поведінки у податковій сфері, і прикладне, адже забезпечує розроблення обґрунтованої державної політики фінансової безпеки та фіскальної стабільності [3, с. 47]. У цьому контексті кримінологічне дослідження податкових кримінальних правопорушень набуває особливої актуальності, оскільки їх наслідки безпосередньо впливають на макроекономічну рівновагу, бюджетну дисципліну та інвестиційний клімат держави.

Науковці підкреслюють, що злочинність у сфері оподаткування як соціально-правове явище характеризується системою взаємопов'язаних кількісних і якісних показників, серед яких провідними є рівень, коефіцієнт, структура, динаміка, географія, інтенсивність і «ціна» злочинності. Сукупність цих характеристик дозволяє визначати стан податкової злочинності на певному етапі суспільного розвитку – категорію, що, за визначенням Б.М. Головкіна, відображає обсяг і специфіку кримінальної активності у межах конкретної території, з урахуванням кількості вчинених податкових кримінальних правопорушень і осіб, які їх учинили [4, с. 165–166].

Структура злочинності у сфері оподаткування відображає внутрішній склад і співвідношення між окремими видами податкових правопорушень, зокрема ухиленням від сплати ПДВ, податку на прибуток, єдиного соціального внеску, а також злочинами, пов'язаними з фіктивним підприємництвом, завищенням податкового кредиту, створенням конвертаційних центрів і легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. У структурі податкової злочинності особливе місце займають організовані форми протиправної діяльності, що

передбачають злагоджену участь посадових осіб підприємств, бухгалтерів, податкових консультантів і державних службовців контролюючих органів.

Не менш важливою є категорія динаміки податкової злочинності, яка відображає зміни рівня, структури, масштабів і способів ухилення від оподаткування у часовій перспективі. Основними індикаторами динаміки виступають темпи зростання або зменшення кількості кримінальних правопорушень порівняно з базовим періодом, зміна їх якісного складу (перехід від індивідуальних до групових чи транснаціональних схем), а також еволюція способів злочинної діяльності. Для податкової злочинності характерні циклічні коливання динаміки, пов'язані з економічними кризами, податковими реформами, змінами у валютному та митному регулюванні, а також удосконаленням системи електронного адміністрування податків [5, с. 153–154].

Таким чином, дослідження стану, тенденцій і закономірностей кримінальних правопорушень у сфері оподаткування передбачає отримання всебічної, достовірної та об'єктивної інформації про їх рівень, структуру, динаміку, географічне поширення та латентність. Комплексне пізнання цих характеристик дає змогу не лише виявити реальні ризики, масштаби та специфіку кримінальних проявів у податковій сфері, а й простежити внутрішні закономірності їх формування та розвитку, що визначають криміногенний потенціал системи оподаткування. Сукупність таких знань створює наукове підґрунтя для розроблення ефективних законодавчих, організаційно-правових, фінансово-економічних, аналітичних та правозастосовних заходів, спрямованих на запобігання та мінімізацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), легалізацією доходів і зловживанням податковими пільгами та іншими кримінальними протиправними діями.

Такий підхід повністю узгоджується зі стратегічними завданнями державної політики у сфері протидії економічній та фінансовій злочинності, оскільки саме науково обґрунтований кримінологічний аналіз дозволяє сформулювати систему раннього виявлення податкових ризиків, ідентифікувати вразливі ланки у механізмах податкового адміністрування та контролю, а також виробити комплекс профілактичних, аналітичних і управлінських рішень, спрямованих на підвищення прозорості, доброчесності та підзвітності у сфері справляння податків [6, с. 196–197].

У результаті, кримінологічне дослідження податкових правопорушень набуває не лише діагностичного, а й прогностичного значення, оскільки забезпечує можливість своєчасного реагування на зміни у податковому середовищі, виявлення системних загроз для фіскальної стабільності держави та формування ефективних механізмів її фінансової безпеки.

Відтак, варто наголосити, що *кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері оподаткування становить особливу науково-практичну категорію, яка включає кількісні та якісні показники, детермінанти та характеристики особи-злочинця щодо кримінальних правопорушень пов'язаних зі встановленим нормативно-правовим порядком справляння податків і зборів й виступає інструментом наукового аналізу, який забезпечує моніторинг податкової сфери; нейтралізацію, мінімізацію, послаблення негативного впливу криміногенних чинників й соціальних наслідків їх поширення для фінансової системи держави; розробку й прийняття уповноваженими суб'єктами правових і регуляторних рішень на різних кримінологічних рівнях запобігання.*

Саме через призму кримінологічної характеристики стає можливим виявлення реальних тенденцій еволюції податкової злочинності, зокрема: зростання кількості організованих схем ухилення від оподаткування, збільшення питомої ваги кіберфінансових злочинів, участі посадових осіб фіскальних органів у протиправній діяльності, а також корупційних зв'язків між представниками бізнесу та контролюючими структурами. Такі процеси становлять серйозну загрозу фінансовій безпеці держави, підривають довіру до податкової системи та негативно впливають на інвестиційний імідж України на міжнародному рівні [7, с. 209–210].

Як слушно зазначав А.Г. Кальман, рівень злочинності у сфері економіки протягом усього ХХ ст. неухильно зростав у більшості країн світу, незалежно від рівня їх економічного

розвитку. У сучасних умовах ця тенденція набула транснаціонального характеру, виходячи за межі національних економік і становлячи реальну загрозу фінансовій та національній безпеці держав. З 2022 р. економічна злочинність набула нових якісних характеристик, пов'язаних із трансформацією господарських відносин, військово-економічною мобілізацією та зміною пріоритетів бюджетного фінансування. У цей час податкова система держави зазнала безпрецедентного навантаження, а збереження її стабільності стало критично важливим чинником національної безпеки. Тому аналіз динаміки податкової злочинності безпосередньо пов'язаний із проблемами забезпечення сталого розвитку економіки [8, с. 109–110].

Повномасштабна збройна агресія на початку 2022 р., спричинила не лише тимчасову окупацію частини територій, значні людські та матеріальні втрати, руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, але й глибокі трансформаційні процеси у сфері податкової, фінансової та бюджетної безпеки держави. Одним із найбільш відчутних наслідків цих процесів стало загострення криміногенної ситуації у фінансовій сфері, активізація тіньової економіки, поширення схем ухилення від сплати податків, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і, як наслідок, зростання рівня кримінальних правопорушень у сфері оподаткування.

Так, у 2022 р. питома вага кримінальних правопорушень економічного спрямування у структурі загальної злочинності України становила лише 0,4% (1054 кримінальних правопорушення) [9]. Формально цей показник можна розцінювати як статистично незначний, однак його латентна небезпечність є надзвичайно високою. В умовах воєнного стану будь-які суспільно небезпечні посягання на об'єкти правової охорони у сфері економіки – а саме тіньові, фіктивні або незаконні схеми фінансово-господарської діяльності – становлять пряму загрозу національній безпеці, підривають бюджетну стабільність, систему державних фінансів і довіру до інститутів влади.

У 2023 р. питома вага кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності зросла до 0,6% (4840 злочинів), що свідчить про розширення латентних процесів і зростання впливу тіньового сектору на економічні відносини. Така тенденція демонструє не лише збільшення масштабів протиправних дій у господарській сфері, а й системну нездатність правоохоронних органів ефективно стримувати економічну злочинність, що посилює криміналізацію ділового середовища та формує нові ризики для державних фінансів [10].

Інші кримінологічно значущі показники економічної злочинності за цей період свідчать про тенденцію до її структурного ускладнення: а) на 36% зросла кількість кримінальних проваджень, які перебували на розгляді судів усіх інстанцій (1245144 провадження); б) на 41% збільшилася кількість розглянутих судами кримінальних проваджень (1099); в) на 39% зросло число судових рішень щодо завершених кримінальних проваджень; г) на 38% збільшилась кількість обвинувальних і виправдувальних вироків; д) на 21% зросла кількість осіб, визнаних потерпілими від економічних злочинів; е) матеріальна та моральна шкода завдана 30,3 тис. потерпілих осіб (у 2022 р. – 25,6 тис.) становила близько 966 млн грн, що суттєво вплинуло на фінансову стабільність і рівень захищеності економічних інтересів держави; є) на 13% збільшилась кількість кримінальних проваджень, розглянутих місцевими судами (380 тис. у 2023 р. проти 336 тис. у 2022 р.); ж) понад 2–3 роки розглядалися 4,3 тис. справ, а понад 3 роки – 5,7 тис. справ, що на 29% перевищує показник попереднього року; з) інші кримінологічні відомості підтверджують необхідність посилення ефективності запобіжної діяльності як на рівні загальносоціальних суб'єктів (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України), так і спеціально-кримінологічних інституцій – Національної поліції, прокуратури, НАБУ, САП, БЕБ та інших правоохоронних органів [10].

Проведений аналіз показує, що у 2024 р. суттєвих змін у кримінологічно значущих показниках економічної злочинності не відбулося, проте її якісна структура зазнала ускладнення. Зокрема, за результатами аналізу: питома вага економічних кримінальних правопорушень залишалась на рівні до 1% у загальній структурі злочинності, що не відповідає дійсності через високий рівень латентності, адже щороку правоохоронні органи викривають

тривало діючі злочинні схеми економічного спрямування, що мали системний характер; на 4% зросла кількість кримінальних проваджень, переданих до суду, у порівнянні з 2023 р., та на 47% порівняно з 2022–2024 рр.; кількість розглянутих судами справ зросла на 4% проти 2023 р., що свідчить про активізацію злочинної діяльності у господарській сфері, а також про невідповідність між даними Єдиного реєстру досудових розслідувань і Єдиного державного реєстру судових рішень, що підтверджує значний рівень латентної злочинності; на 8% зменшилась кількість ухвалених вироків; економічні злочини становили 1,1 тис. справ (1%) від усіх розглянутих судових проваджень; кількість потерпілих осіб зменшилась на 12%, однак сукупна шкода зросла до 1,2 млрд грн, що підтверджує зростання вартості економічної злочинності та її негативний вплив на сталий розвиток економіки в умовах воєнного стану [11].

Узагальнення отриманих даних дозволяє констатувати, що аналогічні тенденції зберігалися і в 2025 р., що свідчить про стійкість та системність економічної злочинності, її адаптивність до змінних умов господарювання, а також про необхідність визнання запобігання злочинності у сфері економіки пріоритетним напрямом державної політики України. Це особливо важливо як у контексті воєнного стану, так і в умовах післявоєнного відновлення, коли стабільність економіки визначатиме здатність держави до соціально-економічного відродження та інтеграції у європейський правовий простір.

В сучасних економічних умовах відбувається явне зростання рівня злочинності у сфері оподаткування, що становить серйозну загрозу економічній безпеці держави та суспільству в цілому. Незважаючи на постійне вдосконалення податкового законодавства та механізмів контролю, масштаби ухилення від сплати податків, використання схем мінімізації податкових зобов'язань та інших протиправних дій у цій сфері продовжують залишатися високими. Значні бюджетні втрати від податкових кримінальних правопорушень, поява новітніх схем ухилення від оподаткування разом з недостатньою ефективністю існуючих механізмів протидії прямо впливають на необхідність розробки сучасних підходів до профілактики кримінальних правопорушень. Так, за оцінками міжнародних організацій, рівень тінізації економіки України залишається стабільно високим – до 50% ВВП. Попри виявлення щорічно близько 40 тис. економічних кримінальних правопорушень упродовж 2015–2024 рр., з яких значну частку становлять кримінальні правопорушення проти власності (52%), у сфері господарської діяльності (25%) та службові зловживання (23%), залишається стійка тенденція зростання кількості тяжких і особливо тяжких податкових злочинів, зокрема ухилення від сплати податків у великих розмірах [12].

Водночас відбувається суттєве зменшення:

- на 41% – кількості задокументованих організованих груп і злочинних організацій, що діяли у сфері податкових правопорушень;
- на 29% – кількості завершених кримінальних проваджень за фактами ухилення від сплати податків;
- на 53% – випадків викриття міжрегіональних злочинних угруповань, що здійснювали фінансові махінації;
- на 48% – угруповань із транскордонними схемами ухилення від оподаткування.

Такі показники вказують на послаблення оперативно-розшукової активності органів кримінальної юстиції, а також на низьку ефективність інституційних механізмів фінансового контролю та аналітичного супроводу розслідувань у податковій сфері.

Висновки. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері оподаткування становить особливу науково-практичну категорію, яка включає кількісні та якісні показники, детермінанти та характеристики особи-злочинця щодо кримінальних правопорушень пов'язаних зі встановленим нормативно-правовим порядком справляння податків і зборів й виступає інструментом наукового аналізу, який забезпечує моніторинг податкової сфери; нейтралізацію, мінімізацію, послаблення негативного впливу криміногенних чинників й соціальних наслідків їх поширення для фінансової системи держави; розробку

й прийняття уповноваженими суб'єктами правових і регуляторних рішень на різних кримінологічних рівнях запобігання.

Підводячи підсумки слід зазначити, що в умовах масштабного перерозподілу фінансових потоків, воєнних закупівель і державних грантів підвищуються ризики ухилення від оподаткування, нецільового використання бюджетних ресурсів та корупційних схем, що підтверджує трансформацію податкової злочинності у більш небезпечну, системно організовану форму. Таким чином, стан і тенденції кримінальних правопорушень у сфері оподаткування сьогодні визначаються поєднанням високого рівня латентності, зростанням збитковості, розширенням тіншових фінансових практик і зниженням ефективності державного фінансового контролю. Це зумовлює потребу в оновленні національної стратегії запобігання податковій злочинності, побудованій на інтеграції аналітичних, інформаційних та правоохоронних ресурсів держави.

Список використаних джерел:

1. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джу́жа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джу́жі. К.: Атіка, 2011. 720 с.
2. Тичина Д. М. Запобігання домашньому насильству в Україні : монографія. К. : «Видавництво Людмила», 2023. 612 с.
3. Мороз Ю. А. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері оподаткування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 2. С. 46–50.
4. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія. Х.: Право, 2011. 440 с.
5. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн.: К.: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
7. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.
8. Кальман О. Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми. Х. : Гімназія, 2003. 352 с.
9. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
10. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2023 році. *Судова влада України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Analiz_statistika_kriminal_2023.pdf
11. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2024 році. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/Analiz_zdijsnenna_pravosydda_2024.pdf
12. Рівень тіншової економіки в Україні становить 50% – експерт. *I-UA.tv*. URL: <https://i-ua.tv/news/44267-riven-tinvoi-ekonomiky-v-ukraini-stanovyt-50protsent-ekspert>

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

